

Rendszerszinten ugyanabba a pocsolóba – A devizahitelezés több aspektusból*

Nagy Tamás

Bodzási Balázs (szerk.):

*Devizahitelezés Magyarországon – A devizahitelezés jogi és közgazdasági elemzése
Budapesti Corvinus Egyetem, Budapest, 2019, p. 431*

ISBN: 978-963-503-774-2

A Budapesti Corvinus Egyetem tanszékvezetője, *Bodzási Balázs* egy olyan tanulmánykötet megírására kért fel 17 – banki, szabályozói, jogalkotói – szakértőt, mely a hazai gazdaságpolitika elmúlt 15 évének meghatározó időszakát, a devizahitelezést dolgozza fel. A többszerzős munka több nézőpontból vizsgálja meg a 10 évvel a válságot követően is heves szakmai és érzelmi vitákat kiváltó hitelezési gyakorlat kialakulását, valamint közgazdasági, jogi és társadalmi utóéletét. Noha a közelmúltban több kérdés rendeződött, még mindig vannak folyamatban lévő perek. A probléma ma már egyértelműen nem pénzügyi stabilitási, de fájdalmas szociális kérdés, és vannak, akiket még „nem emelt fel a dagály” a gazdasági konjunktúra ellenére sem.

Balogh László az első fejezetben – *A devizahitelek 15 éve Magyarországon* – felidézi a devizahitel 1990-es évek közepére tehető megszületését Ausztriában. A termék terjedése az osztrák bankok KKE-régiós jelenléte révén, közös ismérvek mentén, gyors ütemben zajlott. Ehhez hozzájárult a régióra jellemző hasonló makrogazdasági környezet és üzletstratégia is. Az anyabanki likviditás és forrásbőség alacsony forrásköltség mellett tette lehetővé a magas marzsot kínáló termék térhódítását. Közös volt ugyanakkor a lakosság természetes fedezetének hiánya, de az euro bevezetésének terve is. Az engedő szabályozással a devizahitelezés rendszerszintű kockázattá, majd – ahogy később bebizonyosodott – társadalmpolitikai kérdéssé vált. A szerző a hazai kiváltó okok közül kiemeli az állami kamattámogatás végével kialakult piaci vákuumot, melyre a devizahitel adott „választ”. Felidézi a hazai Felügyelet szerepét, akkori működésében a jogi eszközök hiányát. A gazdaságpolitikai megfontolások a be nem avatkozás mellett „érveltek”. A szerző emlékeztet, téves azt gondolni, hogy a devizahitelezést valaki „engedélyezte”, hiszen az az OECD-tag-sággal és EU-s vállalással járó devizaliberalizálás eredménye volt. Ugyanakkor hazai

* A jelen kiadványban megjelenő írások a szerzők nézeteit tartalmazzák, ami nem feltétlenül egyezik a Magyar Nemzeti Bank hivatalos álláspontjával.

Nagy Tamás a Magyar Nemzeti Bank főosztályvezetője. E-mail: nagy@mnb.hu

sajátosság volt az aszimmetrikus bank–ügyfél kapcsolat, az egyoldalú kamat- és díjváltoztatások, az árfolyamrés alkalmazása. A felépülő rendszerkockázat fájdalmas realizálására a gazdasági válság begyűrésével került sor. A szerző áttekinti a válságkezelésben hozott jogszabályozást: a Felügyelet átalakítását, a lakossági devizahitelezés *de facto* betiltását és az azt követően szükségessé vált állomány kezelését, köztük a végtörlesztést, az árfolyamgát/gyűjtőszámla konstrukciót, a kilakoltatási moratóriumot, a Nemzeti Eszközkezelőt (NET). A háztartási szektor devizahiteleinek végleges kivezetésére és a tisztességtelen, egyoldalú módosítások elszámolására 2014-ig kellett várni. Ehhez nemcsak a jogi, de a makrofundamentumokat is meg kellett teremteni. A forintosítás során a Magyar Nemzeti Bank (MNB) biztosította a konverzióhoz szükséges devizát, valamint felügyelte az elszámolás módszertanát. 2015-ben mind a jelzálog, mind a fedezetlen hitelek átváltásra kerültek, aminek időzítése a svájci jegybank (SNB) döntése fényében tökéletes volt.

Többek között erről is ír *Becsei András* a *Devizahitelek forintosításáról és annak időzítéséről* című fejezetben, ahol is felidézi a Kormány és a Magyar Bankszövetség közötti, 2014. novemberi megállapodást, melyet követően az Országgyűlés elfogadta az ún. forintosítási törvényt. Szamba veszi azokat a jogalkotói és Kúria-döntéseket (jogegységi határozatokat), melyek feltételei voltak a döntésnek, illetve részletezi a gazdasági környezettel kapcsolatos kondíciókat: devizatartalék-megfelelés, hitelkamatok. A forintosítás és elszámolás egyszerre eredményezett alacsonyabb törlesztőrészt, csökkenő hitelkockázatot és sérülékenységet, egyúttal pedig erősebb stabilitást. A lépés időzítése utólag, az SNB-döntés idejét tekintve is optimálisnak bizonyult. A szerző kiemeli az MNB devizaeladását, melynek köszönhetően az átváltás árfolyam- és piacsemleges módon valósult meg, továbbá azt a potenciális sokkot, melyet a CHF-árfolyam változása okozott volna az adósok törlesztőrésztében és tőketartozásában. Végül egy keretes írásban bemutatásra kerülnek a régiós tanulságok, megállapítva, hogy a régió többi országában a hazainál kevésbé sikeres intézkedések születtek.

Berlinger Edina A *változtatható és változó kamatok veszélyei* című fejezetben egy konkrét hitelszerződésen keresztül, esettanulmány jelleggel mutatja be az egyoldalú kamatváltoztatás gyakorlatát és az ebből adódó konfliktusokat, szabályozói kihívásokat, végül pedig a megoldáskeresést, a banki etikai kódextől az elszámolás szabályozásáig. A fejezet harmadik része már a jelenkor – a változó kamatozású hitelek – kockázatát elemzi az új hitelciklusban, a szabályozói környezet kontextusában. A szerző megállapítja, hogy a változtatható kamatozás és kezelési költségek egyfajta hungarikum volt. A Magatartási Kódex kapcsán kiemeli, hogy az a bankok hitelezési gyakorlatára (árzás), tájékoztatásra és a nemteljesítő hitelek esetében alkalmazott eljárásrendre jelentett önkéntes alapú, puha szabályozást, ami jellemzően a jogrendszeri deficites országokban elterjedt. A hazai banki gyakorlatban a válságot követően a hitelkamatok elszakadása a CHF-referenciától – szemben

például a lengyel árazástól – tovább rontotta az adósok fizetési képességét. A jogalkotás ennek 2012-ben az ún. Átlátható árazás törvény elfogadásával vetett véget, majd pedig 2015-ben a kamatfelár-változtatás és kamatváltoztatás lehetősége került szabályozásra. A bankok etikátlan gyakorlatát, valamint az ebből eredő ügyfélveszteségeket a Kúria jogegységi határozata, végül pedig az Elszámolási törvény zárta le. A Habitat for Humanity jelentésre utalva megállapítást nyer, hogy a válság-örökség problémája nem megoldott, ma elsősorban szociális jellegű. A szerző kritikai észrevételeket is megfogalmaz a végtörlesztés és NET kapcsán, egyúttal pedig javaslatot tesz egy speciálisan a nem fizető adósokra tervezett, jövedelemarányos beszédési rendszer kialakítására. A jelen hitelciklus kapcsán a stabilitási kockázatot a kamatozás jelentheti, ahol is az MNB szabályozó intézkedéseinek köszönhetően a kamatfixálás mára teret nyert az új kibocsátásban.

A könyv szerkesztője, *Bodzási Balázs*, írásában (*A devizaalapú fogyasztói kölcsönök-höz kapcsolódó problémák kezelésére irányuló jogi lépések Magyarországon*) kiemeli a hazai ingatlanulajdon meghatározó szerepét, és felidézi, hogy a gazdaság- és társadalompolitikában mindig fontos szerep jutott az otthonteremtésnek. Az eltörölt kamattámogatást a devizahitelek különösen kedvező kezdeti törlesztőrészlettel, kezdetben stabil árfolyam mellett, de a kockázatok teljes ignorálásával „pótolták”. A bankok ezen időszakban inkább fedezet alapon döntöttek. Így a lakosság az otthonteremtéshez alacsonyabb bérszint mellett is „hitelképes” volt, ami 2004-ben 43 ezer új lakás megépítését eredményezte. A szerző a válság begyűrésének és annak fájdalmas hatásainak bemutatását követően a devizaalapú kölcsönszerződések polgári jogi sajátosságaira tér ki részletesen. A szerződéses konstrukciók érvénytelensége kapcsán felidézi a Kúria álláspontját, miszerint a konstrukció nem ütközik jogszabályba, jó erkölcsbe, nem uzsora, nem lehetetlen szolgáltatásra irányul, nem színlelt szerződés. A hitelezési jogviszonyban a szerződést követően azonban olyan változások álltak be, amelyekkel súlyos aránytalanságok jöttek létre. Ez ugyan nem teszi érvénytelenné a szerződéseket, de szükségessé válhat az utólagos beavatkozás, ha azt a felek közösen nem orvosolják. Ez pedig már a jogszabállyal történő szerződésmódosítás esetköre. Tisztességtelenség kérdésében a konstrukció érvényessége nem zárja ki az egyedi érvénytelenséget, itt kiemelkedik a tisztességtelen szerződési kikötések esetköre, melynek uniós jogi háttere van, értelmezésére az Európai Unió Bírósága (EUB) jogosult. Az átláthatóság követelménye kapcsán megállapítást nyer, hogy a tisztességtelenség nem a szerződés elsődleges tárgya, amennyiben a feltételek világosak és érthetőek. Az EUB gyakorlatából a szerző kiemeli, hogy a fogyasztó számára mindig elegendő információt kell adni a kötelezettségek jogi és gazdasági vetületéről, vizsgálható továbbá a tisztességtelenség, ha a fogyasztó nem rendelkezett elegendő információval. Nyitott kérdésként ugyanakkor precízebben tisztázni kell, hogy az információhiány mely esetben tekinthető nem kellően világos és érthető szerződéses kikötésnek. Lezáratlan kérdéseknek tekinti, hogy mi az, ami a fogyasztótól elvárható az árfolyamkockázattal kapcsolatban, mikor

lehet az árfolyamkockázatot teljeskörűen a fogyasztóra hárítani, a szerződés teljes érvénytelensége esetén helyre lehet-e állítani a szerződést megelőző helyzetet, és milyen elszámolást kell a felek között alkalmazni. Végül javaslatot tesz azon adósokra vonatkozóan, akiken a fenti intézkedések sem segítettek, így például egy lényegesen leegyszerűsített magáncsődeljárásra.

A tanulmánykötetben új megközelítést alkalmaz *Dömötör Barbara A magyar „Big short” – A devizahitelek elterjedésének racionális és irracionális okai* című írásában. Ebben a devizahitelezés elterjedésében szerepet játszó pénzügyi „sztori”, a fedezetlen kamatparitás nem teljesülését, vagyis a jelentős kamatkülönbség és a stabil árfolyam ellentmondásának látszólagos arbitrázslehetőségét vizsgálja. A devizahitelezés felfutásakor mindenki az erős forintra „fogadott”, a devizapiaci volatilitást nem a makrofundamentumok, hanem a várakozások dominálták, így racionális döntésnek tűnt a devizahitelezés. Technikailag a devizahitel forinthitelnek tekinthető határidős devizaadás mellett, így a devizahiteles addig a forinthitelesnél jobban járt, míg az (emelkedő) árfolyam a határidős árfolyam alatt maradt. A devizahitelezés így nem volt más, mint deviza-„shortolás” országos szinten. A szerző szerint 2008-ig visszatekintve, a spot- és a határidős árfolyamot vizsgálva a devizahitelesek összességében jobban jártak. A szerző a devizahitelek kapcsán bemutat két viselkedési hatást: keretezést (framing), vagyis a döntési környezetet, amire hatással volt a kezdeti árfolyamszint és a THM-számítás módja is, valamint a kockázati attitűd megváltozását, ahol is a devizahitelek terjedése erősítette a kapcsolódó kockázatok alulsúlyozását. Megállapítja, hogy egyéni döntéshozó számára a devizahitel még magasabb kockázatkerülési szint mellett is jobb alternatívát jelentett, mint a forinthitel, így a döntés racionálisan alátámasztható volt. A veszteségek érzékelését ugyanakkor fokozta, hogy szintjét nem a forinthitelhez mérték. Ezek alapján, noha a devizahitel reális opció lehet a vállalati szektorban, a lakosság esetében azonban társadalmi szintű terhet jelent, ezért szabályozói korlátok szükségesek, hogy az egyéni szintű – racionálisnak tűnő – döntések ne okozzanak rendszerszintű kockázatot.

A kiadvány egyik legátfogóbb ok-okozati körülményeket bemutató elemzése a *Dancsik Bálint, Fábíán Gergely és Fellner Zita* által jegyzett írás (*A devizahitelezés kialakulásának körülményei*). A történelmi visszatekintés az eladósodásról felidézi a legfontosabb sarokpontokat. Az első hitelciklust az ezredfordulótól keresleti és kínálati tényezők is támogatták: az állami kamattámogatás majd a devizahitelek kamatkülönbözete stabil árfolyam mellett, amit erősített a banki verseny áthelyeződése a lakossági piacra. Ugyanakkor a fogyasztóvédelmi szabályozás hiányossága, a magas inflációval küzdő monetáris politika és a pénzügyi egyensúlytalanságok 2008-ra sérülékeny helyzetbe hozták az országot. Ekkora már a devizahitelek dominálták a háztartási hitelállományt, aminek nincs egyértelmű felelőse, sőt érveket is fel lehet hozni arra, hogy miért tűnhetett racionális döntésnek, és a válság előtti narratívák is támogatólag viszonyultak a folyamatokhoz. A következmények ismertek.

A tanulmány célja az okok szintetizálása két szempontból: az okok összefüggésben történő bemutatása és az „eredendő bűn” hosszú következményeinek elemzése. A devizahitelezés ilyen szintű elterjedéséhez három szereplő „hajlandóságára” volt szükség, ezek: a háztartások preferenciái, a bankok hozzáférése a devizaforrásokhoz, az engedő szabályozás, vagyis összességében a keresleti, kínálati és intézményi feltételek. Ezek közül a háztartások motivációin belül kérdőíves kutatásokkal könnyebb elválasztani a keresleti és kínálati hatásokat. A mikroszintű kutatások rávilágítanak a háztartások várakozására, bizalmára, vagyoni helyzetükre, pénzügyi tudatosságukra, kockázatvállalásukra. A kínálati oldal motivációit vizsgálva látható, hogy a vállalati hitelezés telítődésével a finanszírozás a lakossági piac felé terelődött, ami az állami támogatással megfelelő időzítésnek tűnt: megnőtt a hitel- és fizetőképes adósok köre. A kamattámogatás végével csak a devizahitelek tudták biztosítani a fizetőképes kereslet fenntartásához szükséges árszintet és – a vállalatinál magasabb – profittot. Ezen piac telítődésével egyértelműen a kockázatalapú verseny felé mozdultak a bankok. A szükséges devizaforrás biztosítása két módon történt: külföldi, jellemzően anyabanki rövid források és a mérlegen kívüli rövid devizawapokon keresztül. Ugyanakkor a hitel–betét mutató emelkedése is jelezte, hogy a szektor egyre inkább ráutaltta vált a rövid külső forrásokra és azok megújítására. Az intézményi súrlódások közül meghatározó volt (1) a jegybanki politika – ami egyesek szerint túlzottan is túlkompenzálta az inflációt és az országgockázatot, ami a „megfelelő” árfolyamnál erősebb árfolyamhoz vezetett –, a (2) fogyasztóvédelmi szabályozás – ahol a szabályok nem jelentettek különösebb akadályt, illetve nem volt világos, hogy makroprudenciális problémával melyik intézménynek kellene foglalkozni, és az allokált eszközök sem voltak alkalmasak –, valamint az (3) alternatív finanszírozás feltételei, a banki források elérhetősége. A válságot követően a kutatások a kialakulás folyamatának azonosítására irányultak. Azonosították azokat a trendeket, melyek a sérülékenység és egy bankválság esélyének növekedésére hatottak. Közös jellemző a nagymértékű hitelkiáramlás, a fizetési mérleg egyenlegének romlása, a rövid külső forrásokra támaszkodás és a jelentős pozitív hitelrész. Hazánkban 2005-ben a hitelállomány meghaladta az egyensúlyi szintet, és 2008–2009-ben érte el a maximumát, a fizetésimérleg-deficit finanszírozása nagy részben a banki rövid külső adósságon keresztül történt, így két „feltétel is teljesült”. Fontos azonban, hogy a hitelkiáramlás nem fűtötte az ingatlanpiacot korábbi vagy más válságokhoz hasonló mértékben. Egyedi szinten vizsgálva az árfolyamkockázat realizálódása és a banki kamatemelések hatása volt jelentős, melynek eredőjeként egy tipikus jelzáloghitel törlesztőrésze 80 százalékkal emelkedett. Jól azonosítható továbbá, hogy az NPL-hitelek nagy része – a mai állomány 60 százaléka – a kockázatalapú versenynek egy szűk időszakához köthető.

Az MNB szakértői, *Dancsik Bálint, Fábíán Gergely, Fellner Zita* második írásának – *Túl a pénzügyeken: Miért nem fizetnek a késedelmes háztartások?* – célja azon tényezők azonosítása, melyek a nemteljesítő vagy átstrukturáláson átesett adósok körében

befolyásolják a törlesztési képességet és hajlandóságot. A tanulmány vizsgálja ezen adósok tartozásösszegének alakulását 2014–2015-ben, figyelembe véve az adósok jövedelmi helyzetét, a hitelek karakterisztikáját és a települési jellemzőket. Az elemzés alapján megállapítást nyert, hogy kisebb eséllyel csökkent azok tartozása, akiknek nagyobb a relatív eladósodottságuk, azaz ahol magasabb a hitelfedezeti mutató (HFM) az alacsonyabb jövedelem, illetve a több eltartott miatt. A kutatásban továbbá azonosításra kerültek azon tényezők, melyek a fizetési hajlandóságot csökkentik, így ha a felvett hitelösszeghez képest a tartozás többszörösére emelkedett, fogyasztási célból felvett hitel volt, illetve adott lakhelyen több a nemteljesítő adó. Vizsgálták továbbá a társadalmi tőke és „social stigma” hatását, de a késedelem hosszát is. Jelentősége van annak is, hogy az adós mely intézménynek tartozik, ami utalhat arra, hogy a behajtási stratégiák mennyire motiválják az adósokat a teljesítésre. Csökkentette ugyanakkor a tartozást, ha a hitelszerződést felmondta az intézmény, ha átstrukturálták a hitelt, ha az adósnak a jövedelme magasabb volt, illetve ha adott településen növekedtek az ingatlanárak.

A devizahiteles pereket banki oldalról is jól ismerő *Lajer Zsolt A devizahitelekkel kapcsolatos perek néhány alperesi tapasztalata* c. írásában felidézi, hogy a 2011-től érezhetően megsokszorozódó jogviták a mai napig folynak a bírósági rendszer minden szintjén. Ezen perek története nem túl hosszú, és semmiképpen nem lezárt. Így a szerző ma még csak ideiglenes, részleges és szubjektív tapasztalatokkal tud szolgálni. Ugyanakkor a jogvitákhoz vezető törlesztési nehézségek nem csupán a „devizahitelezéshez”, hanem a nagyfokú eladósodottséghez és a válság kitörésével romló törlesztési képességhez köthetők. A szerző olvasatában a termékszintű (deviza/forint) NPL-rátákban nem tapasztalhatunk jelentős eltérést, noha pert szinte kizárólag a devizaadósok indítottak. Az érintett perekben tárgyalt kérdések jelentős része ugyanakkor a forinthelezéshez éppúgy kapcsolódhat. Sokkoló felismerése volt a pereknek, hogy olyan jól ismert jogterületen, mint a devizahitelezés, az általános szerződési feltételek vagy az érvénytelenség alapvető kérdéseket vetnek fel, melyekre a modern joggyakorlat nem tudott válaszolni, illetve ezekkel a szerződések szerkesztésekor nem megfelelően foglalkoztak. A szerző több példát is hoz a „cselekvési kényszer” szülte átgondolatlanosság következményeire, úgy az uniós joggal, mint a külföldi példákkal, vagy a piaci szereplők önszabályozásával kapcsolatban. A bankok oldaláról megállapítható, hogy a perek során nem megfelelően kezelték a sokszor jogos kritikákat és szakmai kérdéseket. Kiemelendő az egyoldalú szerződésmódosítási joghoz való banki hozzáállás, vagy hogy érthetően elmagyarázzák egy-egy felperesi gondolatmenet abszurditását. A szerző meglátása szerint a perket ma már a rátelepült jogi képviselők (üzleti) érdekei is mozgatják. A részleges pernyertességek pedig sokszor csak marketingértékű ítéletek. Ma bizonytalannak látszik, hogy mikor zárulhatnak le, illetve mikortól indulnak újabb jogviták. Vannak azonban feltételek, melyek a probléma rendezéséhez szükségesek: az adósok anyagi és lakhatási helyzete rendeződjön, amihez szükséges az állami szerepvállalás, mint

amilyen a bérlakás-program vagy a magáncsőd átdolgozása. Az adósokra települt „iparágnak” ne érje meg újabb perekre rábeszélni az érintetteket. Itt szükség van a bírósági gyakorlat határozottságára, a kamarák fellépésére. A szerző az árfolyamrés és a szerződések egyoldalú módosításának példáján arra ösztönzi a jogalkotót, hogy hasonló helyzetekben ne várjon éveket a szükséges korrekcióval.

Szabályozói kérdésekben *Tebeli Izabella (A pénzügyi fogyasztóvédelem előtérbe kerülése a devizahitelek által okozott stresszhelyzetben)* felidéri, hogy a fogyasztóvédelem intenzív fejlesztése csupán a válság után kezdődött hazai és EU-s szinten is. Ez egyfajta nyomáskényszerből is adódott. A szerző az állami intézkedéseket három csoportba sorolja: (1) a nehéz helyzetbe került adósok közvetlen megsegítése, ami egyre direktebbé vált a 2008-as bankokkal történő első megállapodástól a 2011-et követő törvénykezésig; (2) fogyasztóvédelmi intézkedések meghozatala a megfelelő tájékoztatáshoz a hitelfelvétellel járó kockázatokról és a termékek jellemzőiről; (3) a lakosság pénzügyi tudatosságát fejlesztő intézkedések, melyek célja, hogy a háztartásokat képessé tegyék a kockázatok felmérésére és tudatos döntések meghozatalára. A tanulmány vizsgálja a kormányzat 2009–2017 közötti intézkedéseit abban a vonatkozásban, hogy ezek milyen mértékben segítették az adósokat. A szerző megállapítja, hogy a korábbi – a piac önszabályozására hagyatkozó – neoliberális politika helyett az állam 2008 után egyértelműen szabályozó pozíciót vett fel. A meghozott intézkedésekkel a „középutat” választották a kockázatok szereplők közötti megosztásával, ahol az elsődleges cél a lakhatás biztosítása, majd pedig az árfolyamkockázat eliminálása volt. Az egyes intézkedések önmagukban valószínűleg nem lettek volna elégségesek, az egymásra épülő és különböző ügyfeleknek kínált megoldások azonban érdemi segítséget jelentettek. Ciklusokon átívelően szükséges a pénzügyi kultúra terjesztése és mélyítése a piaci szereplők közös összefogásával a társadalom minden szintjén.

A nagy figyelmet kapó lakossági devizahitelezés mellett *Walter György a Vállalati és projekt-devizahitelek alakulása és kockázata Magyarországon* c. tanulmányában kitér a vállalati és azon belül a projekthitelezési gyakorlatra. Az elérhető adatok és irodalom immáron lehetőséget ad a szegmens elemzésére, melyre hasonló kockázatalapú „túlhitelezés” volt jellemző, mint a lakosság estében. A tanulmány kérdései: Miként alakult a devizahitelezés dinamikája, kockázati számai a válság előtt és alatt, összevetve a forinthitelekkel? Hogyan befolyásolta mindezt a projekthitelezés? A 2000-es évektől mind a hitelállomány felfutásában, mind pedig leépülésében a devizahitelek játszották a főszerepet. Megállapítja, hogy a vállalati hitelekben belül a projekthiteleknel dominánsabbá váltak a devizahitelek, a hitelek mintegy 90 százalékát adva. Ezek a válságot követően lassabban épültek le, köszönhetően a projektstruktúrák rugalmatlanságának, a hosszabb futamidőknek és a lassabb fedezetértvényesítésnek, valamint a bankok óvatosságának. A kockázati mutatókat vizsgálva kiderül, hogy a deviza-projekthitelek esetében magasabb

céltartalékot kellett a bankoknak képezni, illetve lényegesen rosszabb NPL-ráták jellemezték. A szerző szerint a későbbiekben érdemes lenne azt is vizsgálni, hogy a deviza-projekthitelek esetében nagyobb céltartalékok időben miért csak később kerültek megképzésre. Tapasztalat, hogy ezen hitelek work-out folyamata elhúzódott, így jóval tovább maradtak a mérlegekben, elhúzódó negatív hatást gyakorolva.

Zsolnai Aliz A devizaalapú hitelezés szabályozó szemmel c. írásában felhívja a figyelmet arra, hogy egy a devizahitelezés elterjedéséhez hasonló folyamatnál a szabályozó felelőssége, hogy proaktív módon cselekedjen, majd annak elégtelensége okán, reaktív módon beavatkozzon. Kulcsfontosságú a fogyasztóvédelem az információs és ismeretbeli aszimmetria ellensúlyozására. A szabályozó lépéseinek sikeressége szempontjából meghatározó volt a szereplők fogadókészsége, melyre erősítő hatással volt az adósságteher egyre növekvő szintje is. A szabályozó lépések határozottsága másrésről a probléma eskalálódásával is fokozódott az egyén szintjéről a gazdaság sérülékenységéig, a záró lépésekhez pedig, melyek lezárták az adósok, a pénzügyi szektor és ezáltal az állam devizaalapú hitelek miatt kialakult sérülékenységét, a Kúria döntése nyitotta meg az utat.